

RUDOLF KÖGLER

12. 3. 1899 – 19. 4. 1949

Narodil se 12. března roku 1899 do německé rodiny v Krásné Lípě. Otec Anton i matka Albina pracovali v textilní továrně Philippa Michela v Zahradách u Krásné Lípy. Měl dva sourozence. Už na měšťanské škole se díky svému učiteli přírodopisu velmi zajímal o přírodní vědy a věnoval se sběru a poznávání kamenů. Rodina byla velmi chudá, a tak Rudolf, který byl opravdu chytré dítě, nemohl jít studovat gymnázium, ale absolvoval Státní průmyslovou školu pletářskou. To určilo jeho profesní dráhu. Roku 1915 nastoupil do stejné firmy jako rodiče, později přešel do textilky ve Varnsdorfu a postupně tam pracoval jako pletař, textilní návrhář, mistr ve výrobě a technický úředník. Už během studií na pletáře se amatérsky dovzdělával v několika oborech přírodních věd, zejména v astronomii, geologii, biologii a přírodopisu, což byl předmět, který spojoval fyziku s chemií a soustředil se na jejich vztahy.

Od roku 1926 také prováděl astronomické observace pro hvězdárnu v Curychu na pozorování slunečních skvrn. Byl oceněn Královskou observatoří v Greenwichi i zmíněn v encyklopedii Josepha Johanna von Littrowa *Die Wunder des Himmels* v edici z roku 1939 za náčrty polární záře z ledna 1938. Mimo to pořádal veřejná astronomická pozorování.

Roku 1923 se oženil s Annou Zimmermannovou a měli spolu dvě děti: syna Rolanda, narozeného roku 1926, který zahynul za druhé světové války, a dceru Ingrid, narozenou roku 1940.

Po přestěhování do domu rodičů manželky roku 1930 získal Rudolf v zahradě prostor, jež začal zaplňovat geologickými nálezy z okolního kraje, který byl dokonalým místem k bádání. Na hranici Labských pískovců a Lužických hor prochází 110 km dlouhá linie lužického zlomu zvaného lužický přesmyk, jenž je nejvýznamnější tektonickou poruchou v celé zemi. Proto se zde na malém prostoru daly najít různé horniny v nebyvalém druhovém bohatství – starohorní, prvohorní i vrstvy jurských vápenců a červených pískovců. Objevené části nosil i vozil ze svých cest a několik let skládal a upravoval na dvorku, až vznikla trojrozměrná geologická mapa. Na 50 metrech čtverečních je znázorněno okolní území čítající 29 kilometrů čtverečních. Vznik popsala jeho dcera takto: „*Otec si zvolil měřítko, v němž metr na mapě odpovídá 760 metrům ve skutečnosti. Tak mu mapovaný kraj vyšel na plochu 50 metrů čtverečních. Prvně si vypracoval 50 map po čtverečním metru. Tam zakreslil vrstevnice a geologické údaje. Pak šel do terénu, dělal odkryvy a odebírat vzorky hornin. Ty doma třídil, upravoval a očísloval. Podle vyprávění matky si sousedé mysleli, že otec ztratil rozum. Vždyť každý sedlák kameny z pole vyhazuje a otec si je vozil na zahradu. Kameny stavěl na pevný betonový základ tak, aby přesně odpovídaly vrstevnicím.*“

Roku 1935 mapu dokončil, poté dobudoval okolní alpinum a v roce 1937 ji zpřístupnil veřejnosti. Velmi rychle se stala učební pomůckou pod širým nebem. Byly podle ní vytvořeny modely pro školní výuku. Několikrát ji navštívili také akademici z Karlovy univerzity. Od roku 1958 má status nemovité kulturní památky a v roce 1983 byla vyhlášena národní technickou památkou.

Už během přípravy mapy a toulání po okolí sprádal Rudolf Kögler plány na vytvoření turistické stezky po zajímavých místech kraje. Většina pozemků ale byla soukromá a jeho záměr vzbudil významný odpor. Nebyl znám ani úřední postup pro tuto zcela ojedinělou akci, proto vyjednávání se zúčastněnými osobami a institucemi chvíli trvalo. S pomocí Horského spolku pro nejsevernější Čechy, jehož byl členem, Alpského spolku Žitava – Varnsdorf, některých obcí Šluknovska i dobrovolných dárců začal budovat trasu. Dokončit se mu ji podařilo 12. října 1941, kdy otevřel první přírodovědnou naučnou stezku v Čechách, dlouhou 12 kilometrů a vedoucí od lomu Vápenka u Doubice přes Kyjov a Kyjovské údolí do obce Vlčí Hora. Vyrobil 70 dřevěných tabulí s popisky, které upozorňovaly na různorodé přírodní zajímavosti geologické, zoologické i botanické. Tabule na zimu schovával, aby se povětrnostními vlivy neničily, a na jaře je znovu osazoval. Stezka byla doplněna dvěma sochami vytvořenými místním řezbářem, které se pojily s místními pověstmi. Jednalo se o mlynářského tovaryše Pumphuta a zloděje a zabijáka Raschauera. Zajímavostí je, že logo stezky, které schematicky zobrazuje čedičový vrch Vlčí Hora, si Kögler sám navrhl a také tu spolu s dalšími kolegy dělal během válečných let průvodce.

Po válce byl Rudolf Kögler zařazen mezi kandidáty k odsunu do Německa. První vlně unikl, při druhé už byla rodina umístěna do deportačního střediska v rumburském mlýnu Buschmühle, ale jelikož byly známy její protifašistické postoje, bojovala o možnost zůstat v Čechách. Kvůli administrativním nesrovnalostem se akce odkládala, až se mohli Köglerovi vrátit do svého domu. I nadále to ale bylo nesnadné období, protože přišli o řadu členů rodiny, přátel a kolegů. Navíc se na ně vztahovala represivní opatření namířená proti Němcům a museli snášet i agresivní chování svého okolí.

Kögler začal chystat tabule pro stezku v češtině, protože německé byly zničeny vandaly při poválečném ničení všeho německého, ale doba už jejich obnovení nepřála. Své osvětové činnosti se však vzdát nechtěl, a tak znovu vedl několik přírodovědných kroužků, např. ve Varnsdorfu, Rumburku a Mikulášovicích, kde mládež zasvěcoval do tajů přírody a motivoval ji, stejně jako před lety povzbuzoval Köglera jeho učitel ke studiu přírodních věd.

V dubnu 1949 se v nemocnici podrobil operaci, po níž zemřel na vnitřní krvácení. Následkem nečekaného úmrtí převzala starost o mapu i její zpřístupňování veřejnosti manželka a později dcera Ingrid Schnittnerová. Po vzniku Národního parku České Švýcarsko roku 2003 se s pomocí rodiny podařilo stezku obnovit a dokonce rozšířit. Znovuotevření lehce pozměněné trasy se konalo v srpnu 2006.

Přestože Köglerovi osud nedopřál oblíbené přírodní vědy oficiálně vystudovat, stal se sice amatérským, ale velmi výkonným a uznávaným odborníkem v několika oborech. O jedinečnosti jeho počínání svědčí i fakt, že další naučná přírodní stezka vznikla až roku 1965. S odstupem času do popředí nejvíce vystupuje jeho popularizace přírodních věd i krás Českého Švýcarska a Lužických hor a podpora vztahu lidí ke krajině.

Dodnes si můžeme prohlédnout jeho geologickou mapu i přečíst jeho slova na první informační tabuli a projít se dle jeho návodu: „*Poutníče, vydej se touto stezkou! Vede geologicky nejbohatší a nejkrásnější krajinou našeho domova. Podél stezky nalezneš kamenné svědky dávných dob v hojném množství, zmiňovány jsou botanické a vlastivědné obzvláštnosti. Dřevěné tabule všude upozorňují na to, co je nejdůležitější.*“

(Zpracovala: Hanka Lukešová)

Použitá literatura:

HIEKE, Václav. Slavní krásnolipští občané. České tajemství - Krásnolipsko. Krásná Lípa: KČT Krásná Lípa, 2005. s. 4–5.

KNORR, Ivan. Po nejstarší naučné stezce. *Země světa*. 2022, (Květen), 62–65. ISSN 1213-8193. Dostupné z: <https://zemesveta.cz/nejstarsi-naucna-stezka/>

MRŠTÍKOVÁ, Klára. Osobnost a dílo Rudolfa Köglera. *Mandava 2004: vlastivědné čtení z Varnsdorfu a Šluknovského výběžku: ročenka Kruhu přátel muzea Varnsdorf 2003-2004*, s. 74–78.

Rudolf Kögler. In: Wikipedie: *Otevřená encyklopedie.cz* [online]. c2021 [cit. 8. 11. 2023]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Rudolf_K%C3%B6gler

SLABÁ, Veronika. *Köglerova naučná stezka. Příspěvek ke studiu vztahu člověka a přírody*. Praha, 2011. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Ústav humanitních studií. Vedoucí práce Václav Matoušek. Dostupné též z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/49783>

STEIN, Karel. První naučná stezka v Labských pískovcích. *Děčínské vlastivědné zprávy*. 1995, **5**(4), 36–37. ISSN 1212-6918.

ŠAFRÁNEK, Jakub. Rudolf Kögler – autor první naučné stezky v Českých zemích. *Ochrana přírody: časopis státní ochrany přírody*. 2018, **73**(4), 38–40. ISSN 1210-258X. Dostupné též z: <https://www.casopis.ochranaprirody.cz/z-historie-ochrany-prirody/rudolf-kogler-autor-prvni-naucne-stezky-v-ceskych-zemich/>

Personální bibliografie:

<https://www.knihovnauk.cz/wp-content/uploads/2023/12/Kogler-bibl.pdf>